

Työkirja autismin kirjon henkilön työllistymisen tukena

Nykyaikaisilla työmarkkinoilla tarvitaan riittävän peruskoulutuksen lisäksi taitoa hakea tiettyä työpaikkaa. Useimpiin avoimiin työpaikkoihin on osattava tehdä työhakemus ja ansioluettelo, joiden perusteella työnantajalle selviää, miksi kyseinen hakija olisi hyvä valinta ja miksi juuri kyseiseen tehtävään. Työhakemuksen perusteella työnantaja kutsuu haluamansa henkilöt työhaastatteluun, joka viime kädessä ratkaisee hakijoiden paremmuusjärjestyksen. Modernissa työhaussa korostuvat akateemiset taidot ja itse työnteossa edellytetään elinikäisen oppimisen taitoja, kykyä sopeutua työympäristön vaatimuksiin sekä motivaatiota kehittyä työssä.

Työntekijän on sopeuduttava uuden työpaikkansa vaatimuksiin nopeasti; perehtymiseen ja perehdyttämiseen ei usein ole aikaa kovinkaan montaa päivää. Työntekijän on oltava työnantajalle ”tuottava” mahdollisimman nopeasti riippumatta hänen henkilökohtaisista ominaisuuksistaan, erityispiirteistään tai työntekoon kohdistuvista rajoitteistaan.

Työmarkkinoille haluavat autismin kirjon henkilöt tarvitsevat usein niin kirjallisia ohjeita kuin henkilökohtaista tukeakin. Henkilökohtainen tuki toteutuu parhaimmillaan silloin, kun autismin kirjon henkilöllä on tukena asiakkaansa erityispiirteet, vahvuudet ja kehittämiskohteet hyvin tunteva työssäkäyntiavustaja tms. tuetun työllistymisen ammattilainen. Tämä ei kuitenkaan aina riitä. Työmarkkinavalmiuksiansa puolesta heikommassa asemassa olevat työnhakijat; vammaiset ja vajaakuntoiset (osatyökykyiset), tarvitsevat työllistymisensä tueksi myös joustavan työnantajan. Keskustelussa työnantajien yhteiskuntavastuusta tai sosiaalisesta omastatunnosta ei voida sivuuttaa vammaisten ja vajaakuntoisten henkilöiden työllistämistä.

TUKEA on valtakunnallinen, RAY-rahoitteinen Autismi- ja Aspergerliitto ry:n hallinnoima projekti, jonka pää tavoitteena on tukitoimien kehittäminen autismin kirjon henkilöille heidän opiskelu- ja työllistymisprosessiinsa liittyen. Projektin tuottama Työhaun

Aslak Rantakokko.

Työkirja on suunnattu ensisijaisesti autismin kirjon työnhakijoille, heidän läheisilleen tai muille heidät tunteville tukihenkilöille, esimerkiksi työssäkäyntiavustajille. Työkirjaa voidaan täyttää ja lukea yksinkin, mutta parhaiten työkirja toimii autismin kirjon työnhakijan ja esimerkiksi työssäkäyntiavustajan (työluotsi, työhönvalmentaja, yksilövalmentaja) jne.) yhteisenä ”työkaluna” työnhakuprosessissa.

Työhaun Työkirja on suunniteltu ja toteutettu Autismi- ja Aspergerliitto ry:n TUKEA-projektissa vuosien 2006-2008 aikana ja työkirja julkaistiin 10.1.2008. Julkaisutilaisuus järjestettiin yhteistyössä Oulun Yliopistollisen sairaalan kanssa. Työkirjan suunnitteluun ryhdyttiin, koska vastaavaa, erityisesti autismin kirjon henkilöille suunniteltua työnhakijan työkirjaa ei ole aiemmin tuotettu Suomessa. Vastaavaa työkirjaa ei myöskään löydy ulkomailta tuotettuna, suomenkielisenä painoksena. Kääntämättömistä, erityisesti Asperger-henkilöiden työnhakua koskevista kirjoista voidaan mainita mm. Gunnel Norró'n ruotsinkielinen ”Arbetsboken” (2007) sekä englantinkieliset teokset ”Asperger Syndrome Employment Workbook” (Roger

N. Meyer 2001) ja ”How To Find Work That Works for People With Asperger Syndrome” (Gail Hawkins 2004).

Suomessa useat oppilaitokset, säätiöt, yhdistykset ja projektit ovat tuottaneet autismin kirjon henkilöiden työllistymiseen liittyvää materiaalia. Esimerkkinä mainittakoon Autismisäätiön julkaisu ”Unelmat todeksi – kokemuksia Asperger-henkilöiden tukemisesta työssä, opiskelussa ja asumisessa” (2003) sekä Uudenmaan Vammaispalvelusäätiön ”LuoTyö!”-projektin meneillään oleva selvitys autismin kirjon henkilöiden kokemuksista työllistymisprosessissa (julkaisutaneen 2008). Myös Tuettu Työllistymisen ry on tehnyt jo pitkään työllistymisen vaatimiin tukitoimiin liittyvää työtä monien, heikommassa työmarkkina-asemassa olevien erityisryhmien kanssa. Esimerkkinä mainittakoon työssäkäyntiavustajien koulutukset eri yhteistyökumppanien kanssa.

TUKEA-projektissa saatujen kokemusten mukaan tarve suomenkieliselle, suomalaisen työelämän ja työhaun erityispiirteet huomioivalle työkirjalle on olemassa. Viestejä tarpeellisuudesta saatiin niin autismin kirjon henkilöiltä itseltään kuin heidän kanssaan työnhakuprosessissa työskenteleviltä ammattilaisilta ja asiantuntijoiltakin. Koko työkirjan suunnitteluprosessin ajan on kentältä saatu työkirjan tekemiseen kannustavaa ja rohkaisevaa palautetta, mutta myös napakkaa ja rakentavaa kommentointia.

Autismin kirjon henkilön pääsy työmarkkinoille ei ole aina yksinkertaista. Työnhaku olisi aloitettava hyvissä ajoin ennen opiskelujen päättymistä, mutta usein riittävää ja/tai oikeantyyppistä tukea työnhakuun ei ole käytettävissä koulu-työelämä -siirtymävaiheessa. Autismin kirjon nuorten ja vastavalmistuneiden työnhakijoiden lisäksi työmarkkinoiden ulkopuolella on tällä hetkellä aikuisia autismin kirjon henkilöitä, joiden työhistoriasta löytyy useita määräaikaista työsuhteita ja vaihtelevan pituisia työttömyysjaksoja. Nämä ”mahdolliset ja potentiaaliset” työllistäjät omaavat hyvin erilaisia tutkintoja,

työkokemusta sekä erityisosaamista ja –lahjakkuutta. Myös nämä aikuiset työnhakijat olisi saatava ”kiinni työelämään” ja heidän osaamisensa, motivaationsa ja halunsa tehdä töitä olisi saatava kohta työvoimapulasta kärsivän Suomen hyötykäyttöön. Projektissa tuotettu Työnhakijan työkirja on siis tarkoitettu kaikenikäisten autismin kirjjon henkilöiden työllistymisen tueksi, ei ainoastaan nuorten tai vastavalmistuneiden.

Autismin kirjjon työnhakijat ovat useimmiten hyvin motivoituneita tekemään heille mielekästä työtä. He ovat yleensä tunnollisia, ahkeria ja erittäin tarkkoja työssään. Autismin kirjjon työnhakijoiden erityispiirteistä tulisi löytää tiettyyn työtehtävään tai –paikkaan sopivat vahvuudet ja heidän mahdollinen erityisosaamisensa olisi saatettava vaikkapa tuetun työllistymisen keinoin työelämän palvelukseen. Autismin kirjjon henkilön oma motivaatio ja mielenkiinnon alueet olisi sovitettava kohtaamaan työelämän vaatimukset ja vastaavasti työelämä olisi saatava joustamaan tarvittaessa. Sen sijaan, että työelämässä kiinnitetään huomiota vain työkyvyssä oleviin rajoitteisiin, pitäisi oppia huomaamaan, mikä työkyvyssä kompensoi rajoitteita ja mitä vahvuuksia henkilöllä on juuri kyseiseen työhön. Tässä työnhaun ja työnteon ”välitilassa” työssäkäyntiavustajalla autismin kirjjon työnhakijan tukihenkilönä ja tuetun työllistymisen ammatillisena on autismin kirjjon työnhakijan työllistymisen kannalta olennainen merkitys.

Tuntuu kummalliselta, jos vaikkapa haastattelutilanne ja sen asettaman sosiaalisen paineen sietämättömyys on este työpaikan saannille. Paikan, jossa muutoin ei jatkuvasti tarvita sosiaalisia taitoja eikä välttämättä varsinaisen työn tekemisen kannalta lainkaan. Kummalliselta tuntuu myös, mikäli usealle autismin kirjjon henkilölle tyypilliset aistiyliherkkyydet tai –aliherkyydet muodostuvat työllistymisen esteeksi. Harmittavinta on kuitenkin, mikäli työllistymisen esteeksi nousee vaikkapa tietämättömyys siitä, mitä tarkoittaa Aspergerin syndrooma tai autismi. Tai millaisia ovat autismin kirjjolle tyypilliset piirteet, miten ne työelämässä ja arjessa mahdollisesti näkyvät tai kuinka autismin kirjjon henkilöitä voidaan työelämässä kohdata onnistuneesti. Työpaikoilla tarvitaan joustavuutta niin työnantajien kuin työntekijöidenkin taholta, erilaisuuden ja erityispiirteiden sietämistä sekä

Moon Antti.

ennakkoluulojen murtamista työntekijöiden ja työnantajien yhteisen työn avulla. TUKEA-projektissa tuotettu Työnhaun Työkirja toimii paitsi työnhakijan ja työssäkäyntiavustajan yhteisenä työkaluna työllistymisprosessissa, mutta myös ”opaskirjana” niille, jotka eivät ehkä autismin kirjjon piirteitä vielä kovin hyvin tunne.

Työkirjan tekstin ymmärrettävyyden ovat tarkistaneet autismin kirjjon henkilöt itse. Ilman heidän asiantuntevaa ja kriittistä kommentointiaan työkirja ei olisi suunnattu *erityisesti* autismin kirjjon henkilöille. Myös kirjan kuvitus on autismin kirjjon henkilön tekemä. Työkirjan suunnittelussa ovat olleet aktiivisesti mukana autismin kirjjon henkilöiden ja asiantuntijoiden lisäksi myös Uudenmaan Vammaispalvelusäätiön, Autismisäätiön sekä Kouvolan seudun työvoiman palvelukeskuksen edustajat. Suunnitteluryhmälle kiitos kuuluu erityisesti asiasisällön tarkistamisesta ja monivuotisen tuetun työllistämisen kokemuksen tuomisesta työkirjan laadintaan.

Lopuksi on realistisesti todettava, ettei mainittu, TUKEA-projektissa tuotettu ja julkaistu työkirja yksinään johda autismin kirjjon henkilön työllistymiseen. Siihen tarvitaan hyvin usein myös muita tukitoimia, kuten tuetun työllistymisen keinovalikoimaa, työssäkäyntiavustajia jne. Työkirja on toki hyvä työkalu siinä yhteistyössä, jossa korostuvat autismin kirjjon henkilön omien vahvuuksien, motivaation ja erityispiirteiden lisäksi työssäkäyntiavustajan (tms. tukihenkilö työllistymisprosessissa) palvelut,

Työvoimahallinnon asiantuntijuus erityisryhmien työllistämisasioidissa sekä myös työnantajien joustavuus ja mahdollisuus ottaa työpaikan arjessa huomioon niin autismin kirjjon vahvuudet kuin haasteetkin.

Työkirja ei sisällä kaikkia työllistymiskeinoja, -kanavia tai modernille työnhauulle tyypillisiä piirteitä eikä työkirja yritä olla kaikenkattava teos työllistymiseen ja työnhakuun liittyen. Pitäytyminen työnhaun perusasioissa (työhakemus, ansioluettelo, työhaastattelu jne.) on tietoinen valinta. Työkirjan suunnitteluryhmä ottaa mielellään vastaan rakentavaa palautetta työkirjan käytöstä arjessa, kehittämissuhteita työkirjan sisällön suhteen yhdessä niiden ajatusten kanssa, joita tämä kirja herättää erityisesti autismin kirjjon henkilöiden työllistymisprosessiin ja siinä saatuihin kokemuksiin liittyen. Työkirjaa on mahdollisuus käytöstä saadun palautteen ja tulevien painosten myötä kehittää entistä paremmin vastaamaan autismin kirjjon henkilöiden tarpeita. Autismi kirjjon työnhakijat ovat tämän työkirjan päähenkilöitä ja avainasemassa työkirjan käytettävyyden ja hyödyllisyyden arvioinnissa.

Kirjoittajat ovat Autismi- ja Aspergerliiton TUKEA-projektin projektipäällikkö Aslak Rantakokko sekä projektityöntekijä Hannele Repola. Kirjoituksessa on lainauksia Työnhaun Työkirjan johdannosta. Lisätietoja Työkirjasta löydät Autismi- ja Aspergerliiton verkkosivuilta: www.autismiliitto.fi

